
ŽELIM DA PANIČITE¹

O knjizi Andreasa Malma *Korona, klima, kapitalizam. Ratni komunizam u 21. veku*, FMK, Beograd, 2022.

Jelisaveta Fotić

Kada bi knjiga *Korona, klima, kapitalizam. Ratni komunizam u 21. veku* morala da se opiše uz pomoć samo jedne reči, ta reč bi bila: hitnost! Predominantnim fokusom na klimu, Andreas Malm, autor ovog eseja, pokazuje kako je korona jedna od poslednjih u nizu manifestacija negativnog delovanja kapitalizma na globalni ekosistem. Malmu ratni komunizam služi da se istorijskom analogijom izvuku ključne pozitivne lekcije za današnjicu ka cilju zaustavljanja klimatskih promena.

Esej je prvi put objavljen u avgustu 2020. godine u izdanju Verso Books. Malm je esej pisao tokom prvih meseci Kovid-19 pandemije, kada je bilo mnogo nagađanja a malo sigurnih

činjenica. Ipak, dve godine docnije, kada je esej objavljen u izdanju FMK, relevantnost sve tri oblasti koje Malm analizira, nije opala.

Samo dva meseca pre nego što je objavljen esej *Korona, klima, kapitalizam* Malm je objavio knjigu *How to Blow Up a Pipeline: Learning to Fight in a World on Fire*, dok je godinu dana docnije, u saradnji sa Cetkin kolektivom, napisao *White Skin, Black Fuel: On the Danger of Fossil Fascism*. Drugim rečima, Malm, kojeg nazivaju vodećim levim ekološkim misliocem današnjice, ne čeka da se klimatske promene dodatno pogoršaju, već poziva sve na akciju i temi klimatskih promena pristupa iz „šta treba/mora da se uradi“ ugla.

U prvom delu eseja, pod naslovom „Korona i klima“, autor ukazuje na sličnosti i razlike koje uvida između virusa korona s jedne i klimatskih promena s druge strane. Korona virus opisuje kao naglu pojavu na koju je bilo potrebno hitno reagovati, dok

---

¹ Iz govora Grete Tunberg na Svetskom ekonomskom forumu 25. januara 2019. godine u Davosu: <https://www.weforum.org/agenda/2019/01/our-house-is-on-fire-16-year-old-greta-thunberg-speaks-truth-to-power/>.

se za klimatske promene malo šta radi na globalnom nivou, zbog utiska da „i dalje“ stanje nije toliko alarmantno, uprkos višedecenijskom skretanju pažnje mnogih naučnika i aktivista na ovaj problem. Malm nas u ovo poglavlje uvodi podsećajući nas na mere koje su države uvodile radi suzbijanja virusa tokom prvih godinu (negde i duže) dana. Akcenat stavlja na odluke šefova država koji su se „izdavali za komandante nacija u ratu“ (12) na osnovu čega su nacionalizovani privatni zdravstveni sistem u Španiji, aviokompanija *Alitalija* u Italiji, i železnica u Britaniji. On smatra da je ovakva reakcija na klimatske promene izostala zato što, između ostalog, one nisu prvo pogodile „starije belce“ (20) – jezgro izbornog tela desnice u ekspanziji – što je, kako navodi, bio slučaj sa virusom korona. Ipak, Malm docnije primećuje da postoji „jedan Kovid-19 za siromašne, a drugi za bogate“ (74). Bogati su ostajali u svojim vilama i na imanjima na kojima su imali dovoljno potrepština za nekoliko meseci, dok su siromašni svakodnevno odlazili na posao. Dok u većem delu ovog poglavlja kao glavni razlog za uvođenje mera „zaštite“ stanovništva od virusa korona ističe značaj spasavanja bogatih, pred kraj ipak dolazi do drugačijeg zaključka. Naime, kao glavni razlog uvođenja mera navodi čuvanje radne snage od trenutne pandemije radi kasnije eksploatacije, što ga dovodi do konstatacije da „planiranje za slučaj katastrofe mora biti, okvirno rečeno, socijalističko“ (79).

U drugom poglavlju „Hronična kriza“ autor nas uvodi u biološki evolutivni proces nastanka virusa na mokroj pijaci u Vuhanu kao rezultat ekonomske ekspanzije „bogatih ljudi“ (autorov termin) koji potražuju meso divljih životinja. Navodi da „potražnja iz udaljenih predela za proizvodima

koji su uzgajani u tropima danas je pokretač agregatne deforestacije“ (43). Veoma detaljno i jasno objašnjava prirodu i način funkcionisanja slepih miševa koje je deforestacija, nastala iz kapitalističkih potreba velikih preduzeća, naterala da napuste svoja prirodna staništa. Dalje, navodi da ih selidba izlaže stresu, zbog kojeg imaju potrebu da češće izbacuju izlučevine iz tela, među kojima se nalaze i patogeni virusa. Bez referenciranja na Volerstina, ali jasno koristeći njegovu svetsko-sistemsku teoriju, Malm objašnjava da se nalazimo u svetu ekološki nejednake razmene, gde „bogate države apsorbuju biofizičke resurse siromašnih zemalja i crpe njihova prirodna bogatstva“ (44). Ova razmena direktno utiče na deforestaciju, gubitak biodiverziteta i dovodi do „zoonotskog preliivanja“. Na toj bazi argumentuje da je globalni transportni sistem zaslužan za ekspanziju i ogromnu raširenost virusa, uvodeći nas u istoriju pandemija i njihovog širenja. Potom piše o fenomenu lova na divlje vrste, za koji kao pokretače navodi „klasne farmere koji preživljavaju bez proteina, nadničare, seljake bez imovine, pripadnike etničkih manjina ili urođenike“ (49) dok konzumente naziva dominantnom klasom.

U poslednjem, trećem poglavlju, „Ratni komunizam“ Malm fokusira nije piše o kapitalizmu uopšteno kao i o njegovim kontradikcijama pozivajući se na američkog eko-marksistu Džejmisa O'Konora. O'Konor ukazuje na dve kontradikcije kapitalizma – prva kontradikcija kapitalizma jeste tendencija kapitala da trči pred rudu – tj. tendencija da se proizvede više nego što se potroši, što na duže staze dovodi do urušavanja kapitala. Kao drugu tendenciju vidi to da „vlasnički odnosi i proizvodne snage imaju tendenciju da se samounište time što će

pogoršati ili upropastiti odnose koji su mu neophodni“ (90). Međutim, Malm kritikuje O’Konorovu teoriju kontradikcija, smatrajući da ne može da se primeni na odnos kapitalizma prema ekologiji. To objašnjava činjenicom da globalno zagrevanje nije potisnulo profite niti je dovelo od recesije, dok Kovid-19 nije doveo do samouništenja vlasničkih odnosa i proizvodnih snaga, već su kapitalisti radnike „čuvali“ kako bi ostali zdravi zarad buduće proizvodnje i profita. Ipak, Malm smatra da kapitalizam ima neka ograničenja: ako su uslovi za život na Zemlji uništeni, proizvodnja i profit biće onemogućeni.

Šta Malm smatra da treba da se uradi? Da se oživi politika svesne intervencije. Kako?

Sigurno ne putem socijalne demokratije, jer ona, kako autor navodi funkcioniše „pod pretpostavkom da je vreme na našoj strani“ (97). Takvu količinu vremena nemamo kada su u pitanju klimatske promene. Moralistički i mislju da sve zavisi od pojedinaca, smatra da bi celokupni svet išao boljom putanjom da je Berni Sanders pobedio na izborima SAD 2020. ili Džeremi Korbin postao premijer Velike Britanije 2019. godine. Ali kako dovoljno vremena za socijalnu demokratiju više nemamo, Malm smatra da ne možemo da se oslonimo na nju kao oblik politike svesne intervencije.

Anarhističko nepostojanje države, što poprilično precizno opisuje prve mesece od pojave virusa korona u favelama Rio de Žaneira, bilo je delotvorno jer je spasilo veliki deo siromašne populacije uvodeći samoorganizovani policijski čas. Ipak, kako anarhističke grupe ne poseduju „čvrstu moć“, kakvu Malm smatra da imaju države, ni ta politički svesna intervencija nije odgovarajuća za hvatanje u koštac sa klimatskim promenama.

Iako smatra da socijaldemokratija kao jedan oblik reformističke intervencije nije podobna strategija, Malm nas ipak poziva na jednu drugačiju reformističku politiku intervencije u okviru kapitalizma. Navodno, kada bi stala deforestacija, i kada bi se koristile mere i sredstva zarad klimatskih promena, na isti način na koji se koriste za suzbijanje virusa korona, svet bi, po njemu, mogao da se spasi. Tako, Malm tvrdi da je zarad spasavanja planete potrebno okrenuti se obaveznom globalnom veganizmu. Nekoliko redova doznije, pak, piše da ni veganizam nije dovoljan jer su veliki akteri deforestacije upravo kompanije koje proizvode kafu, palmino ulje, soju i čokoladu.

Za koga Malm smatra da može da uspori ili potpuno preokrene situaciju sa klimatskim promenama? Njegovo rešenje je država, koja treba da, upotrebom represivnih mera, u potpunosti iskoreni polje akumulacije kapitala vezano za trgovinu divljim vrstama. Pored toga što bi država mogla da neutrališe potražnju za divljim životinjama, ona bi takođe mogla da donese zakone na osnovu kojih bi se zaustavila deforestacija i kojima bi se pospešilo korišćenje biljnih namirnica u bogatim državama.

Najvažniji korak bio bi uništenje naftne industrije, parazitskog kapitala – Malm smatra da bi se ta industrija uništila tako što bi se sve privatne kompanije nacionalizovale i pretvorile u javno vlasništvo – konfiskovanjem bez nadoknade. „Zahtev da se fosilne kompanije nacionalizuju i pretvore u komunalna preduzeća [...] trebalo bi da bude *centralni* (italik u originalu) tranzicioni zahtev u narednim godinama“ (114).

Napokon, pred kraj knjige, dolazimo do razloga zbog kog se ratni komunizam nalazi u podnaslovu knjige.

Malm želi da napravi analogiju i metaforički iskoristi primer ratnog komunizma, koji su boljševici primenjivali pre malo više od sto godina, na današnji kontekst. On smatra da „ratni komunizam predstavlja politiku u situaciji u kojoj je kriza postala hronična“ (128), te je zato primenljiv i na današnji kontekst klimatskih promena. Iz stavova Luksemburg i Lenjina, zaključuje da ekološki lenjinizam, za razliku od socijalne demokratije i anarhizma o kojima je pisao ranije, poseduje brzinu, ne odlaže svoje akcije, koristi potpune, a ne polumere i određene delove ekonomije podvrgava potpunoj kontroli javnosti. Navodi da boljševici tik nakon revolucionarnog preuzimanja vlasti nisu imali fosilno gorivo, jer su Bela armija i savezničke snage okupirale 99% resursa uglja i 97% resursa nafte. Okrenuli su se drvetu iz tajge, doneli uredbu prema kojima su određena područja bila zaštićena od seče, dok je seča na drugim mestima bila dozvoljena. Malm odricanjem i planovima koje su boljševici uspostavljali, želi da pokaže da bismo i mi danas mogli da pokrenemo drugačiju verziju ove prakse, primenjivu na 21. vek – ekološki ratni komunizam, tako što bismo se okrenuli sankcijama, promeni zakona i uvođenju restriktivnih mera radi opstanka planete.

Knjiga *Korona, klima, kapitalizam* napisana je, kao što od ekološkog aktiviste možemo očekivati, takva da nam sâmo čitanje ne da mira da nastavimo da sedimo udobno u našim foteljama, već da prihvatimo Malmov poziv na akciju. Ovo je ujedno i najveći doprinos knjige. S obzirom na to da je razlog pisanja knjige jasan, ona bi trebalo da je razumljivo i napisana i da je namenjena opštoj populaciji. Ako u većem delu knjige ovo jeste slučaj, stiće se utisak da razumevanje sadržaja

od strane opšte populacije ima granicu. Autor ima nedovršene planove za rešenje klimatskih problema i ideje za analogiju sa ratnim komunizmom, do koje dolazi bez dubljeg bavljenja temom komunizma uopšteno. Pored toga, nejasno piše o socioekonomskim aspektima virusa korona i ne objašnjava veliki broj pojmova koje koristi – prvenstveno pojmove države i klase, ali i Globalnog severa i fosilnog kapitala.

Štaviše, Malm se ni u jednom trenutku ne bavi dublje ekonomskom teorijom, kao ni marksističkom, na koju aludira, dok istovremeno vrlo proizvoljno i neodređeno koristi različite termine, pre svega klase. Pojednostavljeno deli ljude na „bogate i siromašne“, govori o „bogatim državama“ i „siromašnom jugu“ bez objašnjenja zbog čega ih tako klasifikuje. Klasifikacija i definisanje načina na koji se pojmovi koriste su krucijalni za svaki naučni rad, pa tako i za ovaj u kojem autor koristi pojam države kao aktera na kojeg bi ekološki aktivisti trebalo da se oslone. U zavisnosti od teorijskog okvira koji koristi, zavisili bi i svi koraci koje ta država (i klasa na čelu) treba da preuzme zarad zaustavljanja klimatskih promena. Ako bi se autor u potpunosti okrenuo Lenjinu, čije ideje jeste koristio tokom pisanja, znao bi da je za njega, kao i za Marksa, država instrument vladajuće klase i da bi kao takva odumrla nakon revolucije. Malm u konačnici, ili u najboljem slučaju nudi krajnje moralistički argument reformističkim čitanjem Lenjina, kakvo je sadržano u argumentu Ralfa Milibanda – da država može biti instrument bilo koje klase te i da može doprineti progresivnim ciljevima ukoliko su pravi ljudi na čelu, ili u najgorem slučaju potpuno žmuri pred kompleksnošću pitanja kontrole države od strane radničke klase, što period

ratnog komunizma dotiče. Posledično, iako aludira na praktičnu i aktivističku korist svog dela, potencijalni aktivisti-čitaoci će ostati potpuno uskraćeni za preciznu ideju o daljim strateškim koracima. U Malmovom eseju, država ostaje aktivistima daleki apstrakt, dok se društvena snaga, koja bi te aktiviste jedina potencijalno mogla da približi političkoj vlasti, uopšte i ne imenuje.

S tim na umu, knjiga će biti razumljivija studentima i akademskoj zajednici nego opštoj populaciji, osim

ako opšta populacija nema određena znanja iz ekologije i društvenih nauka. Knjiga se preporučuje svakome ko primarno želi više da nauči o klimatskim promenama – ekonomskim razlozima za nastanak deforestacije, potrebama tržišta, uticaju koji kapitalizam ima na slepe miševе i druge vrste divljih životinja, kako nastaju i razvijaju se pandemije, dokle smo stigli sa uništenjem planete i šta sve pojedinci i kompanije moraju da promene u svom ponašanju i odnosu prema prirodi.